

verket »Immunologi» (Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1989).

Det är möjligt att dessa celler har ett (medvetet) uppsåt, men i regel har de väl då ett gott uppsåt, dvs att skydda mot farliga inkräktare genom att döda dem. Borde inte NK-cellerna kallas dödarceller eftersom »döda» har en mindre värde-laddad innebörd än »mörda»?

Red

Vanlig grepp att förmänskliga med metaforer

Språkvårdaren har svårt att föreslå någonting vettigt och borde nog lämna Stephan Rössners intressanta reflexioner ifred. Låt mig bara haka på redaktionens kommentar.

Min gissning är att mordartermerna inte skapats främst för att bli mördande reklam för lösnummer. *Mördarbin, mördarsniglar, mördarceller, mördarbakterier* – snarare ser vi här ett vanligt grepp att förmänskliga allehanda undermänskliga företeelser med närliggande metaforer.

För jurister inbegriper *mord* uppsåt till skillnad från *dråp*, det är sant. För gemene man är möjligen en annan skiljelinje aktuellare, *mörda* är omoraliskt, brottsligt (dvs något exklusivt mänskligt), *döda* är moraliskt neutralt. 15 miljoner soldater *dödades* i kriget, men 6 miljoner judar *mördades* av Hitler. Moralen bestämmer verbet, inte uppsåtet. Djuren *dödar* varandra (med uppsåtet att överleva).

Förra sommaren fick jag av min hudläkare beskedet att en liten hudtumör var av en »snäll» typ och troligen skulle försvinna. *Benign* och *malign* betyder ursprungligast »välvilig» respektive »illvillig». De små barnen delar gärna in kända djurarter i två huvudklasser, *snälla* och *stygga*, precis som läkarna med tumörer. Fabeln är en universell och ursprunglig litterär genre.

Av det sagda framgår kanske att jag tycker att man gott kan ha en benign inställning till mänskliga metaforer av nämnd typ. De är uppfriskande och en verkningsfull krydda i medicinspråket.

Hans Nyman

fil lic, språkrådgivare,
Svenska Läkaresällskapet,
Stockholm

Ändelserna -osis och -osus akutfall än en gång

Ämnet ändelser tycks inte ha någon ände. För ett par år sedan gick jag igenom terminologins viktigaste suffix (artiklarna finns i särtrycket »Medicinens språk»). Nu har emellertid *-osus* och *-osis* åter blivit akuta, det handlar närmast om att ställa en differentialdiagnos mellan dem.

I själva verket har dessa två suffix just ingenting gemensamt: Det latinska *-osus* bildar adjektiv med betydelsen »full av», »rik på» eller bara »innehållande» det som huvudordet anger. Det grekiska *-osis* bildar abstrakta substantiv, oftast, men inte alltid sjukdomar.

Latinets *fibrosus* (svenska *fibrös*), *serosus* (*serös*), *tuberculosis* (*tuberkulos*), och *viro-sus* (*virös*) säger oss att det finns gott om *fibrer*, *serum*, *tuberkler* och *virus*.

Grekiskans *arthrosis* (*artros*), *fibrosis* (*fibros*), *psychosis* (*psykos*), *stenosis* (*stenos*), *tuberculosis* (*tuberkulos*) och *viro-sus* (*viros*) betyder således *ledsjukdom*, *fibersjukdom* (*sjuklig bindvävsökning*), *själssjukdom*, *sjuklig (onormal) förträngning*, *tuberkel-sjukdom* och *virussjukdom*.

En och annan term påminner fortfarande om att *-osis* ursprungligen inte betecknade sjukdom utan snarare resultatet av en handling eller ett skeende. Så är tex en *amauro-sus* egentligen resultatet av en svärtning, *anastomos* en förbindelse, ofta anlagd, mellan två kanaler och en *ortos*, som idag är ett ortopediskt stödbandage, betyder etymologiskt »uträtning».

»Vaginal bakterios?»

Frågan fick ny aktualitet av ett telefonsamtal från överläkare Per-Göran Larsson, kvinno-kliniken vid Kärnsjukhuset i Skövde. I sin egenskap av ord-förande i Scandinavian Society for Bacterial Vaginosis (SSBV) avsåg han att vid en kongress i november 1995 föreslå en ändring av sjukdomens namn. Den skulle hädanefter byta beteckning till »vaginal bakteriosis». Stöd för namnby-

tet hade han funnit i ett par amerikanska facktidsskrifter. Den första är *Acta Cytologica* (1989; 33: 295) där Vicki J Schadig och medarbetare skriver: »Finally, for some of us, the term bacterial vaginosis is confusing. To the uninformed, this terminology may conjure up the image of a population of bacteria infested by myriad *vaginae*, rather than vice versa.»

Författarna förväxlar de båda suffixen. Om man behövde uttrycka »myriad *vaginae*», vilket verkar osannolikt, måste det i så fall bli medelst mängd-suffixet *-osus*.

Galet resonemang

I *Annals of Internal Medicine* (1989; 111: 583) resonerar E J Huth på följande vis: »In some *-osis* formations the suffix simply connotes an abnormal state as in *nephrosis*, a particular abnormal condition of the kidney, and in *dermatosis*, an abnormal condition of the skin. With such precedents, *bacterial vaginosis* can be regarded as a legitimate formation. But even a quick scan through other *-osis* forms indicates that much more frequently today the suffix connotes the presence of an excess of a normal substance ...»

Strax därefter levererar Huth en rad exempel på denna innebörd av »excess»: »*gliosis*, an excess of glial cells; *lymphocytosis*, an excess of lymphocytes; ... *keratosis*, a localized collection of excess keratin».

Detta resonemang kan låta förnuftigt och rimligt, men det är från språklig synpunkt fullständigt galet, egentligen bra mycket galnare än det första exemplet, som byggde på en enkel förväxling.

Det grekiska *-osis* lika väl som det svenska *-sjukdom* kan naturligtvis ha mycket skiftande relationer till sitt huvudord. Några exempel: *ledsjukdom*, *tropiksjukdom*, *älderssjukdom*, *infektionssjukdom*, *tumörsjukdom*, *virussjukdom*. Endast i *virussjukdom* (möjligen också i *tumörsjukdom*) underförstås att det finns mycket av det som specificerar sjukdomen (virus, tumörer).

Även om denna sista typ skulle vara i majoritet (vilket betvivlas) vore det en logisk kullerbytta att hävda att det påhängda *-sjukdom* i sig har en innebörd av »full av» eller »rik

på». Men just så har den resonerat som försökt ge *-osis* denna bibetydelse.

Bakteriell vaginosis

Så P-G Larsson beslöt till sist att behålla det gamla namnet »bacterial vaginosis», *bakteriell vaginosis*. Om en språkrådgivare fick dela ut belöningar skulle jag gärna ge honom en blomma för detta beslut men framför allt för den språkliga medvetenhet som hindrade honom från att falla i en försätlig språkfälla.

Efter denna ros måste det tyvärr också utdelas ris, dock åt ett helt annat håll. Ur läroboken »Klinisk bakteriologi» [Studentlitteratur, 1996] citerar jag: »Bakteriell vaginosis kallas av några för vaginal bakterios eller VB, då man ansett att det ej är *vagina* utan bakterierna som är 'sjuka', dvs ej en 'itis' utan en 'osis'. BV är dock redan ett väl etablerat begrepp varför en namnförändring synes omotiverad. Om en namn-ändring anses vara motiverad synes termen vaginal mulerios (en åkomma hos kvinnor) vara en bättre term, då bakterios skulle kunna föra tanken till 'sjuka bakterier', vilket är felaktigt.»

»Vaginal mulerios?»

Slutsatsen att behålla bakteriell vaginosis vill jag som sagt instämma i, men i den omgivande språkliga utflykten är författaren ordentligt ute och seglar eller cyklar (han må välja färdmedel). Hur »-itis» kom in i sammanhanget förstår jag inte. Och att *bakterios* skulle kunna föra tanken till »sjuka bakterier» är som framgår av det sagda en lapsus som hör till fabelernas värld.

Om förslaget *vaginal mulerios* skall tas på allvar är följande att säga. Kvinna heter på latin *mulier* så stavingen bör hyfsas till *mulieros*. Men *mulier* används över huvud taget inte i terminologin, allra minst med ett grekiskt sjukdomssuffix. Så termen är omöjlig. Dessutom onödig, vågar jag misstänka, *tautologisk* med en språklig term.

Med andra ord, för alla med elementära (för att inte säga rudimentära) anatomiska kunskaper, till vilka denna artikels läsare hör, torde begreppet »kvinna» ligga så att säga implicit i termen som *vaginal* eller *vaginosis*. Har någon kanske sett *viril prostatahyperplasi*?

Hans Nyman

fil lic, språkrådgivare
Svenska Läkaresällskapet,
Stockholm